

Amerika Birleşik Devletleri'nin Obama ve Trump Dönemi Güney Kafkasya Politikasında Güvenlik Faktörü

Museyib Shiraliyev*

Özet

Bu makalede, Güney Kafkasya'ya yönelik Barack Obama ve Donald Trump dönemi Amerikan dış politikasının güvenlik boyutu sistematik olarak gözden geçirilmektedir. Araştırma, bu politikanın temel itici güçlerinin tartışılmasıyla başlamakta ve ABD'nin bölgedeki politikasının tutarsız olduğunu, ideolojik mülahazaları, ekonomik çıkarları ve kendine özgü liderlik tercihlerini yansıttığını savunmaktadır. Bu amalgam, stratejik itici güçlerin zayıflığını, özellikle de Rusya'nın bölgedeki hegemonik özlemlerine göre hareket edememesini yansıtmıştır. 2016'dan beri Gürcistan ile askeri iş birliğini güçlendiren Amerika, Trump'ın başkanlığı sırasında da benzer bir yol izlemiş ve Obama döneminin aksine, Güney Kafkasya'da Rusya ile rekabet daha agresif hale gelmiştir. Aynı zamanda, Washington, yeni bir Rus egemenliğini veya yeni bir savaşı önlemeye yardımcı olmak için kendi başına hareket etmeyi reddetmiş ve İkinci Karabağ Savaşı'nın arka planında Batı ve Rusya bölgedeki çatışmaları çözmeye odaklanmıştır. Rusya'nın gücü ve Güney Kafkasya'daki etkisini yeniden inşa etme çabaları arttıkça, ABD politikasının stratejik çerçevesinin de güçlenmesi beklenebilir. Bölgenin İran ve Türkiye'ye yakınlığı da ABD'nin güvenlik çıkarlarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda çalışma, Obama ve Trump yönetimlerinin Güney Kafkasya'ya uzanan güvenlik rotasındaki jeopolitik çıkarları ve jeoekonomik fırsatları yorumlamayı, Güney Kafkasya ülkeleri, özellikle Azerbaycan ile ikili ilişkiler bağlamında bölgesel çatışmalara yönelik Amerikan dış politikasını incelemeyi ve İkinci Karabağ Savaşı'nın ABD'nin bölgedeki konumuna etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Güney Kafkasya, ABD, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan.

---

* Museyib Shiraliyev, Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü. E-posta: msirliyev@mail.ru, ORCID: 0000-0002-7407-194X.

(Received/Gönderim: 20.06.2022; Accepted/Kabul: 15.11.2022)

Security Factor in the South Caucasian Policy of the United States in the South Caucasus under Obama and Trump

Abstract

This article systematically reviews the security dimension of American foreign policy towards the South Caucasus during The Obama and Trump administrations. The research begins with a discussion of the key drivers of this policy, arguing that U.S. policy has been inconsistent during their presidency, reflecting ideological considerations, economic interests, and idiosyncratic leadership preferences. In addition, this amalgam shows the weakness of the strategic drivers, particularly Russia's inability to act according to its hegemonic aspirations in the region. The United States, which has been advancing military cooperation with Georgia since 2016, followed a similar path during Trump's presidency, and unlike the Obama era, rivalry with Russia in the South Caucasus became more aggressive. At the same time, Washington refused solely to prevent the domination of the Russian Federation as well as a new war, and in the background of the Second Karabakh War, the West and Russia focused on resolving conflicts in the region. As Russia's power as well as its efforts to rebuild an influence in the South Caucasus increase, one can expect the strategic framework of U.S. policy to be strengthened accordingly. The region's proximity to Iran and Turkey also plays a vital role in the security interests of the United States. In this thread, the main goals of this study are to interpret the geopolitical interests and geo-economic opportunities of the Obama and Trump administrations on the security route to the South Caucasus, as well as to examine the American foreign policy towards regional conflicts in the context of bilateral relations with the South Caucasus countries, especially Azerbaijan, and finally, to assess the effects of the Second Karabakh War on the US position in the region.

Keywords: South Caucasus, The USA, Azerbaijan, Georgia, Armenia.

GİRİŞ

Dünyanın stratejik açıdan önemli bölgelerinden biri olan Güney Kafkasya bölgesi, Rusya, İran ve Türkiye gibi bölgesel güçlerle çevrili olup, Avrupa'nın Asya'ya erişimini ve güvenliğini sağlamaktadır. Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan cumhuriyetlerinin Sovyetler Birliği'nin dağılması zemininde bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte siyasi arenada iktidar mücadelesi için yeni boşluklar oluşmaya başlamıştır. 1990'ların başında, bölgesel ülkelerin temel amaçlarından biri, askeri çatışmaları çözenin yanı sıra, yeni kurulan devletlerde ekonomik güvenliği serbest iktisadi koşullar altında sağlamak ve küreselleşen dünyada sağlıklı karşılıklı ilişkiler kurmak olmuştur. İki kutuplu dünya düzeninin çöküşü ve çok kutuplu dünya düzenine entegrasyon, siyaset sahnesinde yeni bağımsız devletlerin ve jeostratejik açıdan önemli bölgelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru dünyada yaşanan siyasi süreçler Güney Kafkasya'nın siyasi konjonktürünü değiştirmiş ve aynı zamanda bölgeyi de aktif bölgeler arasına dahil etmiştir. Güney Kafkasya ile küresel güçler arasındaki karşılıklı ilişkiler, bölge ülkelerinin bağımsızlığı ile yeni bir aşamaya girmiştir. Bağımsızlığını kazandıktan sonra ABD siyasi seçkinlerinin ilgi alanına giren Güney Kafkasya, bölgede Rus etkisinin önlenmesi ve Avrupa Birliği'nin (AB) enerji güvenliğinin sağlanması açısından stratejik öneme sahip bir bölge olarak görülmüştür.

Bilindiği üzere ABD ve Güney Kafkasya cumhuriyetleri de dahil olmak üzere küresel etkiye sahip ülkelerin ikili ilişkilerinin incelenmesi her zaman önemlidir. ABD uzun süre bölgeyi Ortadoğu politikasının ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve Güney Kafkasya'yı İran ve Rusya'nın bölgesel gücünü zayıflatma bağlamında değerlendirmiştir. Bölge ülkelerinin ekonomik ve siyasi tercihleri ilişkilere yeni bir yön vermiş ve sonuç olarak üç ülkenin de siyasi tercihleri dış politika stratejilerini belirlemiştir.

Bölgede aktif olarak çıkarları için mücadele eden başlıca devletler arasında yer alan ABD esas olarak küresel jeopolitik güç iddiaları ve ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. ABD'nin Güney Kafkasya politikasının temelini bölgesel istikrarın korunması, donmuş çatışmaların yeniden canlanmasının önlenmesi, demokratik değişimlerin desteklenmesinin yanı sıra

İkinci Karabağ Savaşı sonrası dönemde Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında bölgesel iş birliği ve bütünleşmenin teşvik edilmesi gibi yönelimler oluşturmaktadır.

ABD'nin Güney Kafkasya politikasının şekillenmesinde etkili olan unsurlara gelince, birinci faktör Rusya'nın bu bölgedeki dış politikasıdır. Bu politika rotası, NATO'nun genişlemesini içeren eylemleri engellemektedir. İkinci önemli faktör, İran'ın bölgesel bir jeopolitik oyuncu olarak bölgeyi etkileme kabiliyetidir. Üçüncüsü, Amerika Birleşik Devletleri'nin kontrolü dışında – Güney Kafkasya bölgesinde ayrılıkçı çatışmaların varlığı, ABD'nin jeopolitik rakipleri için manevra alanı yaratmaktadır. Bütün bunlara ek olarak, uluslararası terörle mücadelede önemli bir stratejik konuma sahip olması, ABD'nin dış güvenlik politikasında Güney Kafkasya istikametinin önceliğini belirlemektedir.

Rusya-Gürcistan Savaşı ile Güney Kafkasya'da Değişen Dengeler ve Obama Yönetiminin Yaklaşımı

Son otuz yılda ABD'nin Güney Kafkasya'daki süreçlere katılımı, bölgede özellikle Gürcistan'da önemli olumlu değişikliklere yol açmıştır. Bununla birlikte, ABD destekli bazı girişimler, Güney Kafkasya devletlerinin karşı karşıya olduğu zorlukları hafife aldıkları ve gerekli kaynaklara sahip olmadıkları için fazla iddialı olmuştur. Takip eden yıllarda ABD'nin Güney Kafkasya politikası, bölgedeki sınırlı kaynaklar ve dezavantajlı koşullardan etkilenmeye devam etmiştir. Washington, Güney Kafkasya devletlerinin kendi iç sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olma çabalarını sürdürmektedir. Ancak ABD'nin bölgedeki politikası jeopolitik konumunu değiştiremeyecek ve bu durumda ABD, Rusya'nın baskın pozisyonu ve Güney Kafkasya'ya müdahalesine karşı mücadele etmek zorunda kalacaktır. Aynı zamanda, Washington'un başarısı, bir yandan taahhütlerine ve reel fırsatlarına dengeli bir yaklaşıma, öte yandan teşvik edebileceği yapısal dönüşüm kısıtlamalarının doğru bir şekilde değerlendirmesine bağlı olacaktır.

ABD'nin Güney Kafkasya bölgesine yönelik uzun vadeli yaklaşımı beş temel ilkeye dayanmaktadır:

1) Çatışmanın önlenmesine odaklanarak bölgedeki donmuş çatışmaların hiçbirinin savaş operasyonlarına dönüşmemesi,

ABD'nin Güney Kafkasya politikası için asıl öncelik olmaktadır.

2) Amerikan değerlerini teşvik etmeye temkinli bir şekilde devam ederek demokratik geçişi desteklemektedir. Ancak, Güney Kafkasya devletlerinin farklı yörüngeleri göz önüne alındığında, tek bir bölgesel yaklaşımın etkili olması pek olası değildir. En umut verici olanı, her ülkenin ilerici gelişiminin özelliklerini dikkate alan farklı bir yaklaşımın uygulanmasıdır.

3) Yüksek beklentileri riske atmayan ABD'nin bölgede Rusya'ya karşı ciddi bir jeopolitik dezavantajı mevcuttur. Washington, Moskova'nın etkisine karşı denge sağlayabilmeyeceği destek sözü vermemelidir. Bu özellikle Gürcistan'ın NATO'ya üye olma isteği için geçerlidir.

4) Avrupa Birliği'nin (AB) katılımı için koşullar sağlamaktadır. Ekonomik kalkınma, hukukun üstünlüğü ve diğer iç reformlar ABD'nin Güney Kafkasya politikası için bir öncelik olarak kalmalı, ancak Washington çabalarını AB ile karşılıklı bir şekilde koordine etmelidir.

5) Hazar Denizi enerji kaynaklarının bölge ülkeleri için önemi, kontrol altında tutulması önemli olan gerçekçi olmayan beklentiler yaratmıştır (Rumer vd., 3-4).

İki kutuplu sistemden çok kutuplu sisteme geçiş sürecinde, eski Sovyet coğrafyasının bir parçası olan Güney Kafkasya'da çıkarlarını gerçekleştirmek de dahil olmak üzere tüm dünyada hegemonyasını kurmaya çalışan ABD'nin bölgedeki çatışmalara yaklaşımının analiz edilmesi hem bilimsel hem de politik açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu, Güney Kafkasya bölgesindeki çatışmaların barışçıl çözümü sürecinde ABD'nin rolünü anlamamıza ve konumunu hangi faktörlerin etkilediğini belirlememize yardımcı olabilir. ABD'nin bölgedeki çatışmalara ilişkin tutumu ve açıklamaları, çatışmaya katılan devletlerle ilişkilerde de önemli bir etkiye sahiptir. Bu noktadan hareketle konunun incelenmesi, bölge devletlerinin ABD ile gelecekteki ilişkilerinin tahmin edilmesi için koşullar yaratacaktır.

Hazar ve Karadeniz arasındaki konumu, başta zengin doğal kaynakları olmak üzere su ve hidrokarbon kaynaklarının varlığı, Güney Kafkasya'nın her karşı için verilen mücadeleyi motive eden etkenlerden biri olmuştur. Güney Kafkasya'da çatışmaların ortaya

çıkmasında ve çözüm süreçlerinin karmaşıklığında tarihsel faktörlerin de önemli bir etkisi olmuştur. Özellikle tarihin belirli bir aşamasında meydana gelen veya “uydurulmuş” olaylarla oluşan “tarihsel hafıza”, bölgedeki etnik gruplar arası çatışmaların ortadan kaldırılması sürecini yavaşlatmaktadır. Milli-etnik yapının çeşitliliği ve kültürel zenginlik açısından dünyanın ender heterojen bölgelerinden biri olarak kabul edilen ve sınırları içerisinde 60’tan fazla Müslüman ve gayrimüslim etnik grubu barındıran Güney Kafkasya’daki çatışmaların ortaya çıkmasında etno-demografik, dini ve kültürel unsurlar da belirli bir rol oynamıştır. Özellikle Ermenistan-Azerbaycan ve Rus-Çeçen ihtilaflarının temelinde tarafların farklı dinlere mensup olması faktörü belirtilen hipotezin geçerliliğini desteklemektedir. Bölgedeki çatışma potansiyelinin artması, eski çağlardan beri bu bölgenin Asya’dan Avrupa’ya ve Orta Doğu’ya göç eden halklar için bir tür köprü görevi görmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

İdeolojik faktörler de çatışmaların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, 20. Yüzyılın sonlarından itibaren Gürcistan’da Abhazya ve Güney Osetya bölgesinde görülen ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasında, etnik azınlıklara karşı hoşgörüsüz bir yaklaşımda bulunan dönemin Gürcistan Cumhurbaşkanı Zviad Gamsahurdia’nın milliyetçi-ideolojik çağrıları ve yönetici seçkinlerin içinde Gürcü milliyetçiliğinin yükselişi etkin bir rol oynamıştır (Shiraliyev, *Language...* 153). Aynı zamanda Ermenistan’ın Azerbaycan Türklerine yönelik kanlı terör ve soykırım eylemlerinin sebepleri arasında “Büyük Ermenistan”, “Miatsum”, sözde “Ermeni soykırımı” gibi Ermenilerin kafasında temele oturtulmuş ideolojik meydan okumalardan bahsetmek gerekir.¹

Ağustos 2008’deki Rusya-Gürcistan savaşı, ABD politikasının sadece Gürcistan’a değil, aynı zamanda Güney Kafkasya’ya yönelik evriminde de bir dönüm noktası olmuştur. Eylül 2008 tarihinde, NATO-Gürcistan ilişkilerini koordine etmek ve ayrıca Gürcistan ordusunun hazırlık ve teçhizatını artırmak için bir yapısal eylem

---

¹ Bkz: Abbasov, Eldar. “Armenian Irredentist Nationalism and Its Transformation into the Mass Karabakh Movement “MIATSUM” (1965–1988).” *The Nagorno-Karabakh Conflict*. Ed. M. Hakan Yavuz ve Michael Gunter. London: Routledge, 2022. 59-87.

planı uygulamak üzere Washington DC'de NATO-Gürcistan Komisyonu kurulmuş, ancak İttifak'ın aynı yılın Nisan ayında yaptığı Bükreş zirvesinin sonuçlarına göre, Gürcistan'a bir Üyelik Eylem Planı (*Membership Action Plan – MAP*) sunulmamıştır (Nichol, 3, 7). 2007 yılında Münih Güvenlik Konferansı'nda Putin, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Rusya sınırlarına ilerlemesi hakkında açık bir uyarıda bulunmuştur (Başaran, 50). Kremlin'in askerî harekâtı ABD ve müttefiklerinin kendi topraklarında artan etkisine müsamaha göstermeyeceğini ve bu genişlemenin önemli bir aracı olan NATO üyeliğinin herhangi bir post-Sovyet ülkesine yasak olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Kısa bir süre sonra, eski Rusya Devlet Başkanı Dmitry Medvedev, Rusya'nın çevresinde "ayrıcılık çıkar alanlarına" sahip olduğunu iddia etmiş ve bölgenin NATO ve AB sınırlarının dışında kalacağını sinyalini vermiştir. Bununla birlikte, Kremlin komşularının Rusya'nın yörüngesinden çıkmasını önlemek için güç kullanmaya hazır olduğunu açıklamıştır (Cornell, 184). Bu noktada, ABD ve müttefikleri, NATO'nun eski Sovyet devletlerine genişlemesi söz konusu olduğunda Rusya ile savaşa hazır değildi. Aynı zamanda, her iki taraf da beyan ettiği retorik pozisyonundan geri adım atma niyetinde olmamıştır.

Sonuç olarak, Gürcistan kendisini belirsizlik içinde bulmuştur. Bir yandan NATO'ya katılma ve AB ile yakınlaşma hedefine bağlı kalmış ve NATO üyeliğine adaylığının halen gözden geçirilmekte olduğu konusunda güvence alırken, diğer yandan yakın gelecekte İttifak'a katılma ihtimali neredeyse sıfıra inmiştir. Bu bariz durgunluğun ışığında, ABD'nin Güney Kafkasya'ya yönelik politikası, aslında sadık taraftarını ve bölgesel şampiyonunu fiilen kaybetmiştir. ABD ve müttefikleri, Gürcistan'ın ihlal edilen toprak bütünlüğünü yeniden tesis etme ilkesine olan bağlılıklarını vurgulamaya devam etseler de dengeyi kendi lehlerine değiştirmeye çalışmamaktadırlar. Rusya-Gürcistan savaşından sonra, ABD'nin Güney Kafkasya'daki politikası, ilerlemek için daha fazla yol aramak veya yeni girişimleri teşvik etmek yerine statükoyu koruma girişimi olarak nitelendirilebilir. Bundan sonra ABD politikası, Rusya ile Gürcistan arasında yeni bir çatışmayı önlemeye, Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki müzakere sürecini sürdürmeye, Gürcistan'ın Saakaşvili sonrası aşamaya potansiyel

olarak zor bir siyasi geçişi yönetmesine yardımcı olmaya ve Afganistan cephesine açılan bir kapı olan Güney Kafkasya bölgesine erişimi koruma çabalarına odaklanmıştır.

Barack Obama'nın Beyaz Saray'da iktidara gelişini takip eden dönemde, ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde önemli değişiklikler olmuş ve ABD, Hazar-Karadeniz bölgesi, Orta Asya ve Güney Kafkasya gibi bölgelerden vazgeçerek uluslararası ve bölgesel güvenlik politikalarında temel düzenlemeler yapmış, İran, Kuzey Kore, Afganistan ve Pakistan da dahil olmak üzere Güneydoğu Asya ve Afrika'nın Arap ülkelerine odaklanmıştır (The White House 3-4). Amerikan siyasetinde yeni bir dönem olarak nitelendirilen bu güvenlik stratejisinde ABD, ülkenin dinamik gelişimine yönelirken, öte yandan dış jeopolitik ortamda koordineli bir güvenlik politikası izlemeyi, ilişkilerini diyalog, diplomatik müzakereler ve ortak çıkarların uzlaştırılması yoluyla düzenlemeyi hedeflemiştir. Bu stratejide ABD'nin jeopolitik dünya görüşü, etki politikası, kullanacağı yöntem ve araçlar köklü biçimde değişmiş, ulusal güvenliği sağlamaya yönelik önceki yaklaşımlar güncellenmiştir.

Bu süre zarfında, Amerikan liderliği Güney Kafkasya bölgesine ikinci derecede önem vermeye başlamış ve Washington bölgedeki aktif rolünden geçici olarak çekilmiştir. Küresel mali kriz bağlamında, Obama yönetimi iç siyasi ve her şeyden önce ekonomik sorunları çözmeye odaklanmak zorunda kalmıştır. Daha seçim kampanyaları sırasında Obama'nın Amerikan dış politikasına yönelik söylemleri, Avrasya, özellikle de Kafkasya bağlamında kendisinden önceki yönetimden farklı olarak yapıcı bir strateji benimseyeceğini öngörmekteydi. Güney Kafkasya devletleri, Amerika Birleşik Devletleri'nin bir bütün olarak Güney Kafkasya'daki güvenlik politikalarından, bölgedeki ihtilafların çözümündeki pasif faaliyetlerinden, ikili iş birliği ve stratejik ortaklık yönünde atılan pratik adımlarından da memnun değildi.

Obama yönetiminin Rusya'ya yönelik politikasının kilit bir özelliği, Moskova'nın küresel entegrasyon sürecine katılımını sağlamak için ABD tarafından Rusya'nın en büyük güç merkezlerinden biri olarak tanınması ve desteklenmesi olmuştur. Bu, önceki tüm yönetimlerin politikalarından farklı olmasına

rağmen, mevcut ABD liderliğinin Rusya'ya karşı eşi görülmemiş bir "yakınlaşma" eylemiydi. Bunu yaparken, Amerikan başkanı Rusya'nın izolasyonuna karşı çıkmış ve onu çok taraflı ilişkiler sürecine dahil etmeye çalışmıştır.

Gürcü birliklerinin 7 Ağustos 2008 akşamı Güney Osetya'nın başkenti Tshinvali'ye saldırısıyla başlayan ve beş gün süren Rusya-Gürcistan Savaşı, bölgesel sorunlara ilişkin Obama yönetiminin karşılaştığı en önemli dış politika sınavlarından biri olarak nitelendirilmektedir. Sonuç olarak bu savaş, Rusya'nın ABD'nin önemli bir bölgesel müttefiki olan Gürcistan'a rahatlıkla girebileceğini ve ABD'nin Rus kuvvetlerini durdurmak için önemli imkânlarla sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle yeni yönetimin dört temel soruna dayalı Gürcistan politikası, bölgede Rusya'ya karşı alacağı tutum ve politika tercihlerini de içermek zorundaydı. Birincisi, Abhazya ve Güney Osetya sorunu Cumhuriyetçi Parti ve muhafazakâr çevreler tarafından ABD'nin Kafkasya'daki çıkarlarına karşı tehdit olarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla, Obama yönetiminin dış politika ilkelerinin belirlenmesinde Kafkasya'ya verilecek dikkatin artırılması kaçınılmaz olarak gündeme gelmiştir. İkincisi, Obama seçim kampanyaları esnasında dış politikada daha liberal bir yaklaşım izleneceğine dair söz vermiş ve Rusya ile ilişkilerde yeni bir sayfa açılacağını kaydetmiştir. Üçüncüsü, Gürcistan'a yönelik herhangi bir açık ve somut destek Rusya tarafından tepkiyle karşılanacaktı. Son olarak, Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'ya müdahalesine yol açan gelişmeler tarihsel bir arka plana sahip olsa da olayları körükleyen Gül Devrimi ile iktidara gelen Saakaşvili yönetiminin ciddi hataları olmuştur (Öztürk, 8-9). Örneğin, Temmuz 2006 tarihinde Gürcistan tarafından Abhazya'daki yukarı Kodor Vadisi'nin kontrolünün yeniden ele geçirilmesi ve aynı yılın eylül ayında casuslukla suçlanan dört Rus subayının tutuklanması, zaten gergin olan Rusya ile ilişkilerde krizin tırmanmasına neden olmuştur (Cornell vd., 57).

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, 2010 yılının temmuz ayı başlarında Doğu Avrupa gezisi kapsamında Güney Kafkasya'daki üç ülkeyi de ziyaret etmiştir. Ziyaretin asıl amacı, Rusya-Amerika ilişkilerinde ilan edilen sıfırlama (*reset*) politikası

bağlamında Obama yönetimine karşı neo-muhafazakarların acımasız eleştirilerini bir şekilde yumuşatmak için Washington'un bölgeye yönelik dış politika taahhüdünü vurgulamak ve yeniden teyit etmek olmuştur. Azerbaycan ve Ermenistan cumhurbaşkanları ile yaptığı görüşmelerde Clinton, Dağlık Karabağ sorununun AGİT Minsk Grubu tarafından kabul edilen Madrid İlkeleri² temelinde mümkün olan en kısa sürede çözülmesinin önemini vurgulamış ve son olarak Gürcistan'a giderek Rusya'nın işgal altındaki bölgelerden çekilmesini ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün sağlanmasını talep etmiştir (Caşın, 380-381).

4 Kasım 2010 tarihinde Kongre'de yapılan seçimlerden sonra, Washington'un Cumhuriyetçilerin Güney Kafkasya'da kaybedilen pozisyonun geri kazanılmasına yönelik çağrılarını görmezden gelemeyeceği ortaya çıkmıştır. Bölgenin ABD için stratejik önemi, özellikle ulaşım ve iletişimdeki rolü göz önüne alındığında, Washington'un bölgede kazandığı pozisyonları da asla terk etmeyeceği en başından beri belli olmuştur. Görünen o ki, Barack Obama yönetimi Güney Kafkasya'da biriken sorunların karmaşıklığını ve bir an önce çözülmesinin önemini tam olarak anlamıştır. Bu sorunlar, büyük olasılıkla eski bölgesel çatışmaların yeniden başlamasını ve Dağlık Karabağ sorunuyla ilgili artan gerilimin bir sonucu olarak Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin kötüleşmesini içermektedir. Ayrıca Ermenistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin normalleşmesine ilişkin müzakerelerin sonuçsuz kalması bu gerginliğin tırmanmasına yol açmıştır.

Kırım'ın İlhakından Sonra Güney Kafkasya

ABD'nin Güney Kafkasya politikasındaki bir diğer önemli değişiklik, Rusya'nın Kırım'ı ilhak ettiği ve eski Sovyet komşularının NATO'ya katılma veya Avrupa Birliği ile ortaklık anlaşmaları imzalama konusunda sessiz kalmayacaklarını açıkça belirttiği 2014 yılında Ukrayna'da yaşanan olaylarla tetiklenmiştir. Moskova'nın baskısı altında Ermenistan, AB ile önceden düzenlenmiş bir Ortaklık

---

² Minsk Grubu eş başkanları tarafından Kasım 2007'de Madrid'de AGİT bakanlar Konferansında Ermenistan ve Azerbaycan Dışişleri Bakanlarına sunulmuş ve 2009 yılında güncellenmiş anlaşma. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Özsoy ve Aydemir Baş 150).

Anlaşması imzalama planından vazgeçmek zorunda kalmış ve bunun yerine Rusya önderliğindeki Avrasya Ekonomik Birliği'ne (AEB) katılmıştır. Erivan'ın Moskova ile yakın güvenlik bağları göz önüne alındığında, Rusya'nın baskısı altında Ortaklık Anlaşması'ndan çekilme kararı, siyasi ve ekonomik rotadaki radikal değişiklik halk tarafından desteklenmese de Ukrayna'da olduğu gibi Ermenistan'da protestolara neden olmamıştır. Ancak Gürcistan, Rus baskısını görmezden gelerek 2014 yılında Avrupa Birliği ile bu belgeyi imzalamıştır (Alım ve Aksu, 12-13; Fix 2).

Ukrayna krizi, Avrupa'nın güvenlik eğilimlerinde önemli bir kilometre taşı olmuştur. Rusya karşıtı politikasında ABD ve müttefikleri, dış politikada ve ulusal güvenlikte köklü bir değişiklik olmadan artık iş birliğini sürdüremez duruma gelmiştir. Ukrayna'daki krizin hemen ardından, Güney Kafkasya devletleri jeopolitik anlamda kendilerini Rusya ile Batı arasında bir "tarafsız bölge" içinde bulmuşturlar. Aynı zamanda, her iki taraf da diğerine taviz vermek istemektedir. Rusya kendi etki alanı olarak Güney Kafkasya'yı iddia ederken, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa bu düşünceye karşı çıkmaktadır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, ABD ve Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya ile ilişkileri, bölgede değişen stratejik duruma tepki olarak alınan kararlardan oluşan bir kompleks gibi değil, geliştirilen önceki politikaların ve ataletin bir ürünü olarak görülmektedir. Bunun da ötesinde, bu stratejik ortamdaki değişiklikler, Doğu ile Batı arasındaki Soğuk Savaş ruhunda yeniden ortaya çıkan gerilimlerle sınırlı değildir. Güney Kafkasya'da Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin bozulması, bölgedeki üç devlet arasında bir bölünmeye sebep olmuştur.

Azerbaycan ve Ermenistan cumhurbaşkanlarının 2016 yılında Washington Nükleer Güvenlik Zirvesi'nden dönmesinin hemen ardından başlayan Nisan Savaşları, Dağlık Karabağ sorununun aslında donmuş olmadığını ve ciddi bir tehdit oluşturduğunu göstermiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile dönemin ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden ve Dışişleri Bakanı John Kerry arasında 31 Mart 2016 tarihinde Washington Zirvesi'nde yapılan görüşme, ABD ile iş birliğini genişletmek ve ilişkileri yeni bir düzeye taşımak için atılmış büyük bir adım olmuştur. Aynı zamanda ABD yönetiminin Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğine

verdiği güçlü destek, ABD'nin Bakü'deki büyükelçisi Robert Cekuta ve AGİT Minsk Grubu'nun ABD'li eş başkanı James Warlick'in Karabağ konusunda Azerbaycan'ı destekler açıklamaları ve ABD Kongresi'nin Karabağ'daki sözde hükümete yaptığı maddi yardımı kesme kararı, Bakü ve kamuoyu tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Tuncel, 314, 316). Bu da birçok siyasi analistin, ABD'nin Nisan savaşlarının başlatıcısı olarak hareket ettiğini öne süren yorumlarına yol açmıştır. Bu varsayımın Nisan savaşlarının ABD tarafından Rusya'yı Orta Doğu ve Ukrayna'daki krizlerden uzaklaştırma politikasının bir parçası olduğu belirtilmektedir. Ancak söylemek gerekir ki, 1992 yılında Ermeni lobi örgütlerinin desteğiyle Azerbaycan'a doğrudan devlet yardımını yasaklayan ABD Kongresi tarafından Özgürlük Destek Yasası'nda yapılan 907. değişikliğin kabul edilmesinde John Kerry münhasır bir rol oynamıştır. Öte yandan, Beş Günlük Savaş'ta Gürcistan'ı Rusya ile yalnız bırakan Washington'un vaatlerini yerine getirip getirmeyeceği ayrı bir tartışma konusudur. Nitekim Dört Gün Savaşı sırasında da ABD'nin geleneksel tarafsızlığını koruması ve bu tutuma Azerbaycan'ın sert tepki vermemesi, böyle bir yaklaşımın temelsiz olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

Nisan savaşlarına farklı bir açıdan yaklaşan uzmanlara göre ise, savaş Rusya tarafından Azerbaycan'ı Moskova'nın taleplerine uymayan bir dış politika izleminden caydırmak için planlanmıştır. Bunun başlıca nedeni olarak, Azerbaycan'ın Batı'ya yönelik enerji projelerini sürdürmesi, söz konusu dönemde Rusya ile Türkiye arasındaki "Uçak Krizi"ne³ rağmen, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in her konuda Türkiye'nin yanında olduğunu söylemesi ve son olarak Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Rusya'nın boykot ettiği Nükleer Güvenlik Zirvesi'ne katılımının Moskova'yı rahatsız etmiş olması iddia edilmektedir (Tuncel, 314-316).

2016 yılındaki Dört Gün Savaşı, bazı Ermenilerin Rusya'nın bir müttefik olarak güvenilirliğini sorgulamasına neden olmuştur. Halkı Rusya'nın etkisinden giderek daha fazla bıkmış olan Ermenistan, ekonomisi, toplumu ve uluslararası durumu için kritik olan Avrupa

---

³ 24 Kasım 2015 tarihinde Rus Hava Kuvvetlerine ait bir uçağın Türkiye sınırlarını ihlal etmesi nedeniyle Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülmesi olayı.

ve ABD ile geniş kapsamlı ilişkilerini sürdürmüştür. Bu da Ermenistan'ın imzalamadığı Ortaklık Anlaşması'na bir alternatif bulmak için AB ile müzakerelere neden devam ettiğini açıklamaktadır.

Mesele şu ki Ermenistan, komşularıyla sorunlarını çözmek için yapıcı adımlar atmak yerine, Azerbaycan ve Türkiye birliğinden duyduğu "panik" nedeniyle Rusya'ya olan bağımlılığını artırmıştır. Aslında böyle bir durum Ermenistan'ın devlet çıkarlarına tamamen aykırıdır. Çünkü "Büyük Ermenistan" ideolojisiyle yaşayan bir devlet, bağımsız kararlar alamayacak bir duruma gelmiştir. Bu, Ermenistan siyasetinin ütöpik hayallere dayandığını, Ermeni hükümetinin ülkenin dış politikasını yeterince kontrol edememesinden veya daha doğrusu büyük güçlerin emirlerine bağlı olmasından kaynaklandığını göstermektedir. Ermenistan'da son yıllarda yaşanan mevcut süreçlerin analizi, 2018 yılında kurulan yeni siyasi sistemin büyük güçlerin karşılıklı rızası temelinde oluştuğunu göstermektedir. Bu bağlamda ekonomik kalkınması ve askeri potansiyeli zayıf olan Ermenistan'ın bölgesel iddialarına uluslararası güçlerin ilgisi ve ülkedeki siyasi sürece etkisi açısından yaklaşılabilceği bir başka gerçeği ortaya koymaktadır.

Güney Kafkasya'da Trump Yönetiminin Güvenlik Politikası ve İkinci Karabağ Savaşı'nın Bölgesel Etkileri

Amerika'yı eski şöhretine ve ihtişamına kavuşturma arzusuna dayalı bir dış politika seyri izlerken, Trump yönetiminin sadece benmerkezciliğe dayalı fikirler ortaya attığı ve bu yönde hareket edeceği düşünülmüştür. Önceki tüm yönetimlerin aksine, Trump yönetimi belirli bir ülke için uzun vadeli stratejiler formüle etmemekte, sadece ani bakış açısı tarafından yönlendirilmekteydi. Bu nedenle, her ülkenin ABD için önemi hem Washington'un dış politika önceliklerine hem de karar alma sürecinin kendisine bağlı olarak sürekli değişmiştir. Bu, Trump yönetiminin son derece etkisiz olduğunu düşündüğü çok taraflı formatları terk ettiğinin ve nihayetinde bu veya başka bir ülke ile ikili ittifaklar kurulmasının en önemli göstergesidir.

Aynı zamanda Trump'a göre Amerika sürekli kendini yenilemek için tasarlanmış örnek bir demokrasi olarak kalacak ve politikasının

temel önceliği, her şeyden önce iç politikada sadece kendi çıkarlarının korunmasına geçiş olması gerekmektedir. Bu nedenle, Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak seçilmesi tek seferlik bir protestonun ifadesi değil, seçmenin ülkenin eski büyüklüğüne duyduğu özleme ve ülkeyi içeriden güçlendirerek ABD'nin küresel çıkarlarının bir kısmını feda etme istekliliğine dayanan yeni bir siyasi akımın başlangıcını temsil etmektedir.

Ukrayna krizi ve Suriye'deki olayların yol açtığı Rusya ile benzeri görülmemiş bir gerginlik bağlamında, Güney Kafkasya ABD için çok daha önemli hale gelmiştir. Trump yönetiminde Washington'un bu bölgeye ilgisinin hızla artması tartışılmaz bir gerçektir. Bu, aşağıdaki faktörlerden kaynaklanmaktadır:

1. Güney Kafkasya'nın her üç ülkesi de ABD'nin Ortadoğu politikası bağlamında "İran sorunu" ve Washington'un zorlu bir müttefiki olan Türkiye ile ilişkileri açısından önemli bir rol oynamaktadır;

2. Bölge, ABD'nin Afganistan ve Irak'taki operasyonları sırasında açıkça gösterilen önemli bir askeri-politik ve lojistik bileşene sahiptir;

3. Hazar enerji kaynaklarının Avrupa pazarlarına ulaştırılma yollarını ve kaynaklarını çeşitlendirmek için tasarlanmış enerji güvenliği;

4. Gürcistan, Ukrayna ve Moldova gibi eski Sovyet ülkeleri için uzun bir aradan sonra NATO'nun genişlemesinde yeni bir aşama başlatma fırsatı;

5. 2018 yılında Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin imzalanmasıyla birlikte, ABD'nin Hazar Denizi'ne erişimi en azından şimdilik engellenmiş, bu da Washington'un tüm Karadeniz bölgesini ilgilendiren ortak projeler kapsamında Gürcistan'a olan ilgisini artırmaktadır.

Güney Kafkasya'daki çok önemli bir aktör olan Azerbaycan'a ilişkin olarak ABD'nin ilgi alanlarından biri, ülkenin jeopolitik konumudur. Azerbaycan elverişli bir coğrafi konuma ve stratejik enerji kaynaklarına sahiptir. Bu, bölgedeki en etkili oyuncunun kendinden kararlı, azimli tutumunu tanımlamaktadır. Tanınmış Amerikalı siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski'ye göre,

Azerbaycan, Hazar Denizi ve Orta Asya'nın zenginlikleriyle dolu bir cam şişeye girişi kontrol eden hayati bir mantar olarak adlandırılabilir. Petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçtiği Türkiye'ye etnik ve siyasi olarak yakın olan Azerbaycan, Rusya'nın bölgeye erişim tekeli kullanmasını engelleyecek ve böylece Rusya'yı Orta Asya devletleri üzerindeki ana siyasi nüfuzundan mahrum bırakacaktır (83).

Birincisi, Azerbaycan'ın İran'a yakınlığı, "İran sorunu" bağlamında önemini artırmaktadır – Trump yönetiminin dış politika gündemindeki ana sorunlardan biri olan İran'ın rolünü sadece Ortadoğu'da değil, aynı zamanda Kafkasya'da da minimuma indirme arzusu. İkincisi, Azerbaycan'ın Türkiye ile müttefikliği Washington'u bölgeyi ön planda tutmaya zorlamaktadır. Bu durumda, ABD'nin, Türkiye ile ilişkilerin karmaşıklığına rağmen, NATO'nun güney kanadını temsil eden Ankara'yı, Kafkasya'daki ve özellikle de Azerbaycan'daki çıkarlarının ana iletkeni olarak görme eğiliminde olacağı değerlendirilmektedir.

ABD'nin İran'a yönelik yaptırımları, ABD ve Rusya arasındaki gerilimler ve bölgesel dengelerdeki değişimler göz önüne alındığında, Eski ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'un Ekim 2018'de Güney Kafkasya'ya yaptığı ziyaretin ABD'nin Kafkasya'daki politikasına ilişkin önemli ipuçları içerdiği söylenebilir. Bolton'un temasları ve mesajları incelendiğinde Gürcistan'ın ziyaret edilen ülkeler arasında arka planda olduğu görülmüştür.

Güney Kafkasya bölgesi, Rusya'nın Ortadoğu politikası, İran'ın Avrupa politikası ve Türkiye'nin Avrasya politikasının da ön saflarında yer almaktadır. Suriye krizindeki Astana süreci bağlamında ABD'ye karşı birleşen bu üç ülke, Güney Kafkasya'da iş birliğine çağrıda bulunmuştur. Dolayısıyla ABD'nin bölgeye nüfuzu, bahsi geçen aktörleri kapsayan bir politikanın oluşturulmasını gerektirmiştir. Azerbaycan hem Türkiye hem de Rusya ve İran ile yakın ilişkilere sahip olması nedeniyle Washington'un bölgede en çok önem verdiği ülke konumundadır.

Nükleer programa ilişkin Kapsamlı Ortak Eylem Planının imzalanmasının ardından Bakü, Tahran ile yakın ilişkilerini

güçlendirmiştir. Özellikle Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru kapsamında Azerbaycan, İran ve Rusya arasındaki ana konumunu kullanmıştır. 12 Ağustos 2018 tarihinde Hazar Denizi'nin hukuki statüsünün belirlenmesinin ardından Azerbaycan'ın Hazar Havzası konusunda da Rusya ve İran ile iş birliği derinleşmiştir.

ABD, bölgesel rakiplerini – Rusya ve İran'ı zayıflatma politikasında Azerbaycan'ı kendi tarafına çekmek istemektedir. Beyaz Saray için en önemli konu İsrail ile Azerbaycan arasındaki iyi ilişkilerin devam etmesidir. Bu bağlar Washington tarafından Bakü ile ilişkileri kolaylaştıran bir unsur olarak algılanmaktadır. Buna ek olarak, ülkenin sıcak çatışma bölgelerine yakınlığı, ABD'nin yasadışı ulusötesi faaliyetler, kaçakçılık ve uluslararası suçla mücadele gibi birçok alanda Azerbaycan ile ilişkilerini güçlendirmesini tetiklemektedir.

Bakü'yü bir enerji ortağı olarak gören Washington, Hazar enerji piyasasını geliştirmek için önemli çabalar sarf etmektedir. Bugün, Washington'un gözünde Bakü, Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğinde Rusya Federasyonu'na karşı denge sağlayabilecek bir aktör konumundadır.

2019 yılında Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın Karabağ hakkındaki popülist açıklamaları ve işgal altındaki Azerbaycan topraklarına art arda yaptığı yasa dışı seferler gibi kışkırtıcı eylemleri, Ermenistan'ın çatışmayı siyasi diyalog yoluyla çözmek ve sonuç olarak Azerbaycan'a karşı devam eden askeri saldırganlığı sona erdirerek birliklerini işgal altındaki topraklardan çekmekle ilgilenmediğini göstermiştir.

Provokatif eylemlerin devamı olarak eski Ermenistan Savunma Bakanı David Tonoyan, Mart 2019 tarihinde ABD'ye yaptığı bir ziyaret sırasında Ermeni diasporası ile bir araya gelerek Ermenistan'ın “statik savunma” doktrininden “aktif caydırıcılık” stratejisine geçtiğini açıklamıştır. Ermeni yetkili konuşmasında “saldırı fırsatlarının genişletilmesi” ifadesini kullanarak söz konusu stratejiyi “yeni topraklar için yeni bir savaş” olarak nitelendirmiştir (Shiraliyev, *Jeopolitik...*, 183). Bütün bunların barış görüşmeleri üzerinde olumsuz bir etkisi olmuş ve uzlaşma için siyasi arenayı tamamen kapatmıştır.

12 Temmuz 2020'den itibaren Ermenistan-Azerbaycan devlet

sınırındaki Tovuz bölgesi boyunca başlayan çatışmalar, bölgeye ABD ve müttefiklerinin bir kez daha dikkatini çekmiştir. Saldırıların bu noktada gerçekleşmesinin sebebi ile ilgili temel versiyon, Tovuz ilçesinin önemli uluslararası projelerin geçtiği "Gence Geçidi"⁴ isimli bölgeye yakın yerde bulunmasıdır. Uzmanlar, Erivan'ın Nisan 2016'daki savaşın psikolojik travmasından kurtulmak için Temmuz 2020 olaylarından yararlanmaya çalıştığını göz ardı etmemektedir. ABD'nin başlıca üyelerinden biri olduğu AGİT Minsk Grubu eş başkanlarının pasif, taraflı tavırları ve somut olmayan davranışlarının bir sonucu olarak Karabağ sorununa yönelik barışçıl bir çözüm olasılığının ciddi şekilde sorgulanmaya devam ettiği söylenebilir. Bu durum Tovuz olaylarıyla bir kez daha teyit edilmiştir. Dört Gün Savaşları'nın devamı niteliğinde olan Tovuz çatışmaları, kelimenin tam anlamıyla diplomatik bir açmazdan aktif bir askeri aşamaya geçiş eylemi olarak değerlendirilebilir (Coffey, "Armenia-Azerbaijan clashes...").

Bu bağlamda, 2021 mali yılı için Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası (*National Defense Authorization Act-NDAA*) taslağında yapılan değişiklikleri görüşmek üzere 17 Temmuz 2020'de ABD Kongresi Temsilciler Meclisi'nin Kurallar Komitesi toplantısı düzenlenmiştir. Kongre üyeleri Shabot ve Cohen'in Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna ve Moldova'da işgal altındaki topraklarda yerlerinden edilmiş ve öldürülmüş insanlar hakkında Kongre'ye bir rapor sunmalarını gerektiren 296. Değişiklik Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu değişiklik, işgal altındaki topraklardan yerinden edilmiş ve öldürülen insanlar hakkında ortak bir raporun ABD Dışişleri ve Savunma Bakanlığı tarafından Kongre'ye sunulmasını öngörmektedir. Değişiklik ayrıca Azerbaycan dahil diğer üç ülkedeki toprakların yasadışı işgali gerçeğini de teyit etmektedir. Amerika tarihinde ilk kez, Kongre Ermenistan'a karşı değişiklikler kabul etmiş ve ABD, Azerbaycan topraklarının Ermeniler tarafından işgal edildiğini resmen onaylamıştır ("Палата представителей Конгресса США...").

Ağustos ayında, Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı bir keşif

---

⁴ Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, Güney Gaz Koridoru, Bakü-Supsa petrol boru hattı, Bakü-Tiflis-Kars demiryolu, Bakü-Tiflis ulaşım altyapısı gibi önemli uluslararası projelerin yer aldığı bölge.

grubunun Goranboy bölgesindeki temas hattını sabote etme girişimi, uluslararası hukuk ilkelerine aykırı bir şekilde PKK/PYD/YPG teröristleri dahil olmak üzere Azerbaycan Cumhuriyeti'nin işgal altındaki topraklarına Beyrut Limanı'nda meydana gelen patlamaların ardından Lübnan'daki Ermenilerin de göçürülmesi çatışmayı daha da alevlendirmiştir ("Hikmet Hacıyev'den çarpıcı..."). Bunun yanı sıra, 2020 yılının ağustos-eylül aylarında Ermenistan Başbakanı'nın eşi Anna Hakobyan'ın Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarında yasadışı bir askeri tatbikata katıldığını duyurmasıyla durumun gerginliği zirveye ulaşmıştır.

Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı 27 Eylül 2020 tarihinde başlayan askeri saldırısına yanıt olarak, Azerbaycan işgal altındaki toprakları kurtarmak amacıyla Vatan Muharebesi'ne başlamıştır. Savaşın ilk günlerinde, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Stephen Biegun, her iki tarafın Dışişleri Bakanları ile temasa geçerek, taraflara derhal askerî harekâtı durdurmaları, daha fazla gerginlikten uzak olmak için aralarındaki mevcut doğrudan iletişimi kullanmaları ve bölgedeki gerilimi artıran söylem ve eylemlerden kaçınmaları çağrısında bulunmuştur.

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, 23 Ekim'de Washington'da düzenlenen Dışişleri Bakanları toplantısında da şiddetin sona erdirilmesinin ve sivililerin korunmasının önemini vurgulamıştır. Ayrıca, çatışmanın Helsinki Nihai Senedinin güç kullanmama, toprak bütünlüğünün sağlanması, eşit haklar ve halkların kendi kaderini tayin hakkı ilkeleri temelinde çözülmesi için AGİT Minsk Grubu eş başkanlarının arabuluculuğunda yürütülen görüşmelere katılmanın önemli olduğunu söylemiştir ("Secretary Pompeo's Meetings...").

Analistler, Dağlık Karabağ'da savaşın patlak vermesinden bu yana AGİT Minsk Grubu'nun eş başkanı olmasına rağmen ABD'nin pasif rolünün, Washington toplantısından hiçbir ilerleme beklenmemesi gerektiğini gösterdiğini söylemişlerdir. Azerbaycan ve Ermenistan dışişleri bakanlarının üçlü bir formatta görüşmemeleri de Trump yönetiminin savaşan tarafların pozisyonlarındaki boşluğu doldurma konusunda büyük umutlarının olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, Washington toplantısı iki faktörle ilintili olabilir:

Birinci faktör, Moskova toplantısına yanıt olarak ABD'nin Minsk

Grubu eş başkanı olarak pasif faaliyetini telafi etme isteği olabilir.

İkinci faktöre gelince, ABD'nin çatışmaya odaklanması iç politikaya yönelik hesaplanmış bir adım olarak kabul edilebilir. Başka bir deyişle, ABD başkanlık seçimlerine iki haftadan az bir süre kala Trump yönetiminin amacı, Ermeni seçmenlerin ve lobinin desteğini kazanmak olabilir (Wilkinson, "In run-up to election...").

44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı'nın sonucunda Azerbaycan'ın askeri zaferleri, özellikle Şuşa'nın düşman esaretinden kurtarılması, savaşın kaderinde belirleyici bir rol oynamış ve 10 Kasım 2020'de Ermenistan yenilgisini kabul edip teslim olmuştur. Azerbaycan'ın zaferinin ardından ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, 17-18 Kasım tarihlerinde Tiflis'i ziyaret ederek Gürcü yetkililer ve sivil toplum üyeleriyle yaptığı görüşmelerde bölgedeki savunma ve güvenlik iş birliği ile ilgili konuşmuştur. Rusya'nın Güney Kafkasya'daki yeni rolü konusunda son derece temkinli davranan Gürcü muhalefet politikacıları, Pompeo'ya güneyde-Dağlık Karabağ'daki Rus barış güçlerine karşın "Gürcistan'da ABD'nin askeri altyapısını konuşlandırma" çağrısında bulunmuştur ("Opposition Writes Secretary Pompeo...").

Görünen o ki, ABD, Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya'daki istikrarsızlığın etkilerinin giderek daha fazla hissedildiği Kafkaslar ve Orta Asya ile ilişkilerinde güvenlik konularına odaklanmaya devam edecektir. Ülkenin pandemi, ekonomik sıkıntı ve bir dizi üst düzey uluslararası sorunla (Çin, İran, Rusya ve transatlantik ilişkiler gibi) karşı karşıya olduğu bir dönemde, başkan adaylarının hiçbiri Rusya sınırlarının güneyindeki bu bölgelere fazla ilgi göstermemiştir.

SONUÇ

On yılı aşkın süredir ABD'nin neredeyse her iki bölgeden de çekilmiş olması, Orta Asya ve Güney Kafkasya'ya bu denli dikkatsizliğini şaşırtıcı hale getirmemektedir. Bu, aynı zamanda ülkede hâkim olan ayrılıkçı ruh halinin ve kıtaya yakın acil sorunların ortaya çıktığının bir göstergesidir. Asıl ilginç nokta, Biden yönetiminin Rusya'yı Batı demokrasisine ve ABD çıkarlarına küresel bir tehdit olarak görmesinin Güney Kafkasya'yı nasıl etkileyeceği olacaktır. 2017 yılında Başkan Yardımcılığı görevinden ayrılan Biden, Avrasya da dahil olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde bir

dizi konuşma yaparak, devletlerin egemenliğini ve demokratik yörüngelerini güçlendirmeye yardımcı olmak için Rusya'yı devre dışı bırakmanın gerekli olduğunu vurgulamıştır. Öncelikle Ukrayna ile bağlar geliştirilecektir, ancak buna ek olarak Biden hükümeti Rusya sınırları boyunca diğer eski Sovyet ülkeleri ile ilişkileri güçlendirmenin yollarını da arayacaktır. Biden yönetimi, AB ile birlikte, Güney Kafkasya'daki üç ülkeyi de eskisinden daha fazla cezbetmek için adımlar atmaya ve gerçek motifler yaratmaya çalışacaktır. Amerikalı araştırmacı Blank'ın (2021) da kaydettiği gibi, özellikle Ermenistan'da demokratikleşme reformları ve ekonomik kalkınma için ABD'nin güçlü desteği yalnızca Rusya'nın değil, İran'ın da etkisini azaltmaya hizmet edebilir.

Genel olarak, Washington'un geleneksel siyasi araçlarının (demokrasiye destek, yolsuzlukla mücadele programları, uluslararası örgütlerle bağların güçlendirilmesi ve terörle mücadelede iş birliği) somut sonuçlar elde etmek için yeterli olup olmadığını söylemek zor. Gerçekten de geçmişte bölge ülkeleri ABD tarafından önerilen reformları uygulamaya isteksizdi ve diğer uluslararası sorunlar fonunda Amerikan dış politikasına giderek daha az ilgi duymaktadırlar. Şüphesiz Biden'ın Orta Asya ve Güney Kafkasya'ya verdiği retorik destek, Washington'un dikkatini kendi sorunlarına çekmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca, Biden'ın bölgenin sorunlarına gereken önemi vermesi durumunda elinde yeterli kaynağa sahip olup olmayacağı akıllarda soru işareti bırakmaktadır.

Güney Kafkasya ve çevresinde meydana gelen tüm değişiklikler göz önüne alındığında, Washington'un bölgedeki risklerini değerlendirmekte fayda var. ABD'nin Güney Kafkasya'da önemli güvenlik ve ekonomik çıkarları vardır ve ABD'nin bölgedeki çıkarları Güney Kafkasya sınırlarının ötesine uzanmaktadır ve yakınlıktaki Türkiye, NATO açısından değerli bir müttefik olmaya devam etmektedir. Bölgenin diğer donmuş çatışması (bir yanda Gürcistan ile diğer yanda Güney Osetya, Abhazya arasında) daha az tehlikeli görünmektedir. Aslında neredeyse tüm askeri gücünü tüketmiş Gürcistan ile Rusya tarafından askeri ve siyasi olarak etkin bir şekilde desteklenen ikinci taraflar arasındaki askeri potansiyel eşitsizliği, askeri operasyonların yeniden başlatılmasını son derece imkânsız hale getirmiştir. Bununla beraber, söylemeliyiz ki, 2022

yılının şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşında Kiev'e sağlanan uluslararası destek, askeri ve insani yardımlar ile Rusya'ya yönelik katı yaptırım politikası 2008 yılında Gürcistan'a sağlanamamış ve bu, Rusya-Gürcistan savaşının kaderini belirleyen etkenlerden biri olmuştur. Buna rağmen Washington, iletişim kanallarını korumak ve ateşkes hattındaki sorunları çözmek için diplomatik çabalarını sürdürmektedir.

Bütün bu gerçeklerin, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Güney Kafkasya'daki gelecekteki politikasında dikkate alınması gerekmektedir. Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ın ortak çatışma deneyimi, çok zor bir jeopolitik durumun mirasıdır. ABD'nin Güney Kafkasya'daki politikasının bölge ülkelerinin zorluklarla başa çıkmasına yardımcı olmasında bir başka kısıtlayıcı faktör de Rusya'nın Güney Kafkasya'da etkisini sürdürme çabalarıdır. Askeri fırsatların, coğrafi üstünlüğün ve bunları kullanma iradesinin birleşimi sayesinde Rusya, Güney Kafkasya'da nüfuz için rekabet eden diğer tüm yabancı güçlerin savaşmak zorunda kaldığı en önemli aktör olmaya devam edecektir.

Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney Kafkasya'yı terk etmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. ABD'nin bölgedeki çıkarları ve son çeyrek yüzyılda verdiği taahhütler böyle bir yaklaşımın önüne geçmektedir. Güney Kafkasya'nın tartışmalı bir bölge olarak kalacağını kabul etmek, ABD'nin bölgesel meselelere karışmasının önünde başlı başına bir engel değildir. ABD'nin geri çekilmesi, Rusya'nın Güney Kafkasya'da istisnai nüfuz iddialarını tanımakla eşdeğer anlama gelecektir. Güney Kafkasya'nın bağımsızlığından bu yana, tüm ABD yönetimleri Rusya'nın bu tür iddialarını defalarca ve kararlılıkla reddetmiş, bu tutum ABD'nin bölgesel politikasının ana ilkelerinden biri haline gelmiştir.

Tarih göstermiştir ki, hiçbir güç, hatta Rusya bile bu bölge üzerinde kalıcı hegemonya kurmak iktidarında değildir. ABD'nin Güney Kafkasya'da önemli çıkarları ve bunları uygulama fırsatları var. Ama asıl başarı, çıkarlar ve kaynaklar arasında net bir dengeye, bölgedeki ve "çevre"deki durumun reel değerlendirmesine ve değişikliklerin devrimci olmaktan ziyade evrimsel olup olmayacağına bağlı olacaktır.

İlk olarak, ABD'nin Güney Kafkasya'ya yaklaşımı bağlamında,

Amerikan çıkarlarının bölgesel meselelere dahil olan diğer güçlerin çıkarlarıyla örtüşebileceği kabul edilmelidir. Amerika'nın Güney Kafkasya ülkelerinin bağımsızlığını ve ekonomik kalkınmasını destekleme politikasını güçlendirebilmesinin yollarından biri de uluslararası arenadaki varlığının genişlemesidir. Örneğin, Çin'in Güney Kafkasya'da ekonomik potansiyelini gerçekleştirme arzusu, ülkeler arasında uluslararası ticaret ve siyasi ilişkiler ağının geliştirilmesi açısından faydalı olabilir. Bu, Rusya'nın hırsını dengeleyebilir ve bu ülkelerin uluslararası entegrasyonuna Amerikan desteğini artırabilir, İran ile ilişkilerin güçlendirilmesi ise, Basra Körfezi'nde onlar için yeni ticari fırsatlar açabilir.

Bu üç ülke, bölgedeki büyük jeopolitik değişimler döneminde çok farklı dış politika rotaları izlemektedirler. Gürcistan, kendisini Rusya'dan mümkün olduğunca uzaklaştırmaya çalışarak kararlı bir şekilde Avro-Atlantik entegrasyon yolunu takip etmektedir. Rusya yanlısı güçlerin egemenliği ve Batı yanlısı hükümetin baskısı altında Ermenistan, her iki kampta da – Rusya ve Batı'da ilişkileri sürdürmeyi amaçlayan bir rotaya hizmet etmeye çalışmaktadır. Azerbaycan hem Rusya'yı hem de Batı'yı elinde tutmak istemekte ve aynı zamanda ikisiyle de mesafeyi korumaya çalışmaktadır. ABD'nin Güney Kafkasya devletlerinin jeopolitik durumunu değiştirebilmesi pek olası değildir. Ancak, çabalarını ve yardımını iç sorunların üstesinden gelmeye ve dış problemlere karşı direnci artırmaya yönlendirebilir.

Kaynakça

Abbasov, Eldar. "Armenian Irredentist Nationalism and Its Transformation into the Mass Karabakh Movement "MIATSUM" (1965–1988)." *The Nagorno-Karabakh Conflict*. Ed. M. Hakan Yavuz ve Michael Gunter. London: Routledge, 2022. 59-87.

Alım, Eray ve Fuat Aksu. "Rusya Liderliğinde Bir Güç Merkezi Olarak Avrasya Ekonomi Birliği". *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7 (2019): 1-22.

Başaran, Ali. "Türkiye-ABD-Rusya İlişkilerinde Karadeniz, 2000-2010". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 11.1 (2020): 43-64.

Bjezinski, Zbiqnev. *Böyük şahmat taxtası*. Bakı: Qanun, 2018.

Blank, Stephen. "What the Biden Administration Can and Should do in the South Caucasus". *The Central Asian-Caucasus Analyst*. 8 February

2021. <http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13661-what-the-biden-administration-can-and-should-do-in-the-south-caucasus.html>. Erişim Tarihi: 05.06.2022.

Çaşın, Mesut Hakkı. "ABD'nin Kafkasya Politikasında Rusya ile Ortaklık ve Rekabet Paradoksunun Olası Gelişmelerini Anlamak". *Orta Asya ve Kafkasya: Rekabetten İşbirliğine*. Tayyar Arı (der.). Bursa: MKM Yayıncılık, 2010. 325-383.

Coffey, Luke. "Armenia-Azerbaijan clashes put a squeeze on 'Ganja Gap'". *Arab News*. 02 July 2020. <https://arab.news/23pkv>. Erişim Tarihi: 12.04.2022.

Cornell, Svante E. ve diğ. *The Wider Black Sea Region: An Emerging Hub in European Security*. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2006.

Cornell, Svante E. "The European Union: Eastern Partnership vs. Eurasian Union". *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and its Discontents*. Ed. S. Frederick Starr ve Svante E. Cornell. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2014. 179-190.

Fix, Liana. *Georgia Knocking on Europe's Door: Russia, Georgia, and the EU Association Agreement*. Berlin: Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik, 2014.

"Hikmet Hacıyev'den çarpıcı dikkat çeken PKK açıklaması: Karabağ'da ilk savunma hattında görevlendiriliyorlar". *Hürriyet*. 21 Ekim 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/hikmet-haciyevden-carpici-dikkat-cekken-pkk-aciklamasi-karabagda-ilk-savunma-hattinda-govlendiriliyorlar-41642424>. Erişim Tarihi: 11.04.2022.

Nichol, Jim. *Georgia [Republic] and NATO Enlargement: Issues and Implications*. Washington DC: Congressional Research Service, 2009.

"Opposition Writes Secretary Pompeo Over 'Democratic Backsliding,' U.S. Military Infrastructure". *Civil Georgia*. 18 November 2020. <https://civil.ge/archives/382939>. Erişim Tarihi: 26.04.2022.

Özsoy, Bahar ve Fatma Betül Aydemir Baş. "Küresel çözümsüzlükten vatan muharebesine: Dağlık Karabağ'da Minsk Grubu'nun rolü üzerine bir değerlendirme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13.33 (2022): 143-160.

Öztürk, Ahmet. "Obama Yönetiminin Gürcistan Politikası: 2008-2010". *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, 5.9 (2010): 1-26.

"Palata predstaviteley Kongressa SŞA vstala na soronu Azerbaycana". *Vestnik Kavkaza*. 21 iyul 2020. <https://vestnikavkaza.ru/news/palata-predstavitelej-kongressa-ssa-vstala-na-storonu-azerbajdzana.html>. Erişim

Tarihi: 01.04.2022.

Rumer, Eugene, Richard Sokolsky, and Paul Stronski. *U.S. Policy Toward the South Caucasus: Take Three*. Carnegie Endowment for International Peace, 2017.

“Secretary Pompeo’s Meetings with Armenian Foreign Minister Mnatsakanyan and Azerbaijani Foreign Minister Bayramov”. *U.S. Embassy in Azerbaijan*. 24 October 2020. <https://az.usembassy.gov/secretary-pompeos-meetings-with-azerbaijani-foreign-minister-bayramov-and-armenian-foreign-minister-mnatsakanyan/>. Erişim Tarihi: 10.05.2022.

Shiraliyev, Museyib. “Language Policies Directed At Borchali and South Azerbaijan Turks and Mother Tongue Problem.” *Turkish Journal of Diaspora Studies* 2.2 (2022): 145-164.

———. “Jeopolitik ve Jeoekonomik Perspektifden İkinci Karabağ Savaşı’nın Sonuçları: Zengezur Koridoru’nun Stratejik Önemi”. *II. Uluslararası Soğuk Savaş Sonrası Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Gelişmeler Bağlamında Güney Kafkasya Sempozyumu*. Ege Üniversitesi, 12 -13 Mayıs 2022. Ed. Vefa Kurban vd., Ankara: İKSAD, 2022. 181-196.

The White House. *The National Security Strategy of the United States*. 2010.

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf. Erişim Tarihi: 05.03.2022.

Tuncel, Turgut Kerem. “Güney Kafkasya’da 2-5 Nisan 2016’da Yaşanan 4 Gün Savaşı”. *Ermeni Araştırmaları*, 53 (2016): 301-338.

Wilkinson, Tracy. “In run-up to election, Trump attempts mediation between Armenia and Azerbaijan, Israel and Sudan”. *Los Angeles Times*. 23 October 2020. <https://www.latimes.com/politics/story/2020-10-23/trump-mediation-armenia-azerbaijan-israel-sudan>. Erişim Tarihi: 14.05.2022.